

XXVIII ajaloo-olümpiaad

Gümnaasium

Eelvoor 20.01. 2022

Maksimaalne punktide arv: 100

Eesti 18. sajandil

Küsimuste koostaja Ilmar Tammisto

1. Mis riigid olid Põhjasõja puhkedes omavahel liitlassuhetes? Lohista riikide nimed selle riigi lipule, kellega olid sõlmitud liitlassuhted. Lohista riigid, mis ei sekkunud Põhjasõja puhkedes, kasti nimega "Neutraalne".

Taani, Brandenburg, Holstein-Gottorp, Poola, Prantsusmaa, Preisimaa, Saksimaa

Maksimum 3p.

Vastus: Rootsi liitlane oli Holstein-Gottorp. Venemaa liitlased olid Taani, Poola ja Saksimaa. Neutraalseks jäid Brandenburg, Prantsusmaa ja Preisimaa.

Allikad: Eesti ajalugu IV, Põhjasõjast pärisorjuse kaotamiseni. Mati Laur, Tõnu Tannberg, Helmut Piirimäe. Tartu: Ilmamaa, 2003 (Eesti ajalugu IV), lk 19—20; Eesti ajalugu II gümnaasiumile. Lauri Vahtre, Mart Laar. Tallinn: Maurus Kirjastus, 2013 [Eesti ajalugu II (Maurus)], lk 60; Eesti ajalugu varasel uusajal 1550-1800. Mati Laur. Tallinn: Eesti entsüklopeediakirjastus, 1999 (Eesti ajalugu varasel uusajal), lk 51; Eesti ajaloo õpik gümnaasiumile. II osa. Rootsi ajast 20. sajandi alguseni. Pärtel Piirimäe, Marten Seppel, Andres Andresen, Ago Pajur. Tallinn: Avita, 2015 [Eesti ajalugu II (Avita)], 46—47.

2. Kes olid Põhjasõja puhkedes nimetatud riikide valitsejad? Kirjuta üksnes valitseja nimi nimetavas käändes. Numbrite sisestamisel kasuta Rooma numbreid. Iga õige vastus annab ühe punkti.

Rootsi: **Karl XII**

Venemaa: **Peeter I**

Taani: **Frederik IV**

Maksimum 3p. Allikad: Eesti ajalugu IV, lk 19—20; Eesti ajalugu II (Maurus), lk 60; Eesti ajalugu II (Avita), lk 46—47.

3. Vali igasse lünka üks õige vastus. Iga õige vastus annab ühe punkti, vale vastus punkte maha ei võta.

Rootsi riigi pikaajaline rivaal oli Taani, kes oli 17. sajandi jooksul oma domineeriva positsiooni Läänemereel Rootsile kaotanud. Eriti valusalt oli Taanile mõjunud 1658. aastal sõlmitud Roskilde rahu, millega Taani kaotas Rootsile alasid (Jüüti poolsaare lõunaosas/Norra lõunaosas/**Skandinaavia poolsaare lõunaosas**/Läänemere idakaldal). Soov nimetatud alad tagasi vallutada oli peamine põhjus, miks Taani Rootsivastase koalitsiooniga liitus. Ka Poola kuningas **August II Tugev** ihkas Rootsi vastu revanši ning kavatses **Liivimaa** tagasi vallutada. Seda hoolimata 1660. aastal sõlmitud (**Oliwa**/Kärde/Meeski/Altmargi) rahust, millega lubati igaveseks ajaks Liivimaast loobuda. Ka Venemaal oli Rootsile territoriaalseid nõudmisi. Eelkõige soovis Peeter I liita Vene riigiga (Eestimaa ja Liivimaa/**Ingerimaa ja Karjala**/Eestimaa ja Ingerimaa/Karjala ja Soome). Rootslastele põhjustas probleeme ka sisemine rahulolematuse ja aadliopositsioon Liivimaal, mis oli tingitud (riigivõimu tegevusetusest näljahäda ajal/ kõrgete riiklike maksude kehtestamisest/ riigivõimu sekkumisest aadli ja talupoegade suhetesse/**mõisate võõrandamisest riigivõimu poolt**). Aadliopositsiooni juht (Alexander von Essen/**Johann Reinhold von Patkul**/Magnus von der Pahlen/Gustav von Mengden) aitas kaasa Rootsivastase koalitsiooni moodustamisele. Sõjategevust pidi aga ka ülejäänud maailma ees kuidagi õigustama. Nii väitis Peeter I, et Venemaa kallaletung Rootsile oli põhjustatud (**tsaari solvamisest 1697. aastal Riias**/Karl XII 1699. aasta pilkavast kirjast/Rootsi varasemast agressiivsest välispoliitikast/Venemaa vajadusest saavutada juurdepääs Läänemerele).

Maksimum 8p. Allikad: Eesti ajalugu IV, lk 19—20; Eesti ajalugu II (Maurus), lk 60; Eesti ajalugu II (Avita), lk 46—47; Eesti ajalugu varasel uusajal, lk 51—52.

4. Loe läbi allolev tsitaat ning vali selle kohta üks või mitu õiget vastust. Iga vale vastus kaotab pool punkti.

"Vaenlase maal ei ole hävitada enam midagi. Kõik kohad on tühjad ja lagedaks tehtud. Mehi, naisi ja lapsi on võetud vangi tuhandete kaupa, samuti hobuseid ja veiseid. Keda ei saadud kaasa võtta, pisteti läbi või raiuti tükkideks. Kogu Liivimaa ja osa Eestimaast on nii tühi, et kohad on veel ainult kaardil olemas, kõik need aga, kes on läinud pakku soodesse ja metsadesse, hoiavad nüüd minu arvates kindlasti sinu poole."

- a) **Ridade autoriks on Boriss Šeremetjev.**
- b) Tsitaat pärineb aastast 1701.
- c) Kirjeldatud rüüsteretk jõudis välja Saaremaani.
- d) Kirjeldatud tegevuse tulemusel langes Eesti rahvaarv alla 100 000 inimese.
- e) **Kirjeldatud rüüstamine leidis aset Peeter I korraldusel ja heakskiidul.**

Maksimum 2p.

Allikad: Eesti ajalugu varasel uusajal, lk 55; Eesti ajalugu II (Avita), lk 47.

5. Mis aastal leidsid järgmised sündmused aset? Iga õige vastus annab punkti, +-1 aasta annab pool punkti.

Esimene Narva lahing: **1700**

Tartu hävitamine Vene vägede poolt: **1708**

Tallinna alistumine: **1710**

Poltaava lahing: **1709**

Maksimum 4p.

Allikas: Eesti ajalugu II (Avita), lk 46—48.

6. Järgmised küsimused puudutavad Põhjasõja sündmuseid Eestis. Vali üks või mitu õiget vastust. Iga küsimuse eest saab kaks punkti vaid täielikult õige vastuse korral. Ühe või enama eksimusega on tulemuseks null punkti.

6/1 Mis väide/väited Karl XII Eestis viibimise kohta on tõesed?

- a) Karl XII oli esimene rootslane, kes Narva lahingus vastase poole sөөstis.
- b) Laiusel viibides abiellus Karl XII kohaliku baltisaksa aadliku Fabian von Plateri tütrega.
- c) Karl XII korraldas Jõgeva mõisa väljal enda sõduritega suure lumesõja.
- d) Laiusel viibides külastas Karl XII mitut talupojapulma.
- e) Laiusel viibides külastas Karl XII mitmel korral Tartu linna, kus tema auks korraldati uhkeid vastuvõtte.

Allikas: Eesti ajalugu IV, lk 26—31.

6/2 Miks ei õnnestunud rootslastel pärast 1700. aastat tagasi lüüa venelaste pealetungi Eesti- ja Liivimaale?

- a) Kuninga surm 1709. aastal kahandas rootslaste vastupanuvõimet.
- b) Rootslased olid Eesti- ja Liivimaal tugevas arvulises vähemuses.
- c) Sõjategevus Eesti- ja Liivimaal ei olnud Karl XII jaoks prioriteetne.
- d) Venelastel õnnestus alates 1703. aastast laevastiku abil Eesti- ja Liivimaa blokeerida.
- e) Suur osa Eesti- ja Liivimaa kaitserajatistest olid veel poolikud või alles kavandamisjärgus.

Allikas: Eesti ajalugu IV, lk 21—22; 33—35; 42.

6/3 Tartu linna hävitamisel

- a) küüditati suurem osa linna elanikkonnast Venemaale.
- b) tapeti suurem osa linna elanikkonnast.
- c) hävitati enamik linna hoonetest.
- d) künti üles endine linnaase ja mürgitati kõik kaevud.

Allikad: Eesti ajalugu II (Avita), lk 48; Eesti ajalugu IV, lk 39

Maksimum 6p.

7. Lõpeta lause ühe või mitme õige väitega. Iga vale vastus kaotab pool punkti.
Uusikaupunki rahuga sai Venemaa endale

- a) Karjala kannase.
- b) Ingerimaa.
- c) Soome.
- d) Ahvenamaa.
- e) Eestimaa.
- f) Liivimaa.
- g) Kuramaa.

Maksimum 2p.

Allikas: : Tsaaride aeg: Venemaa ajaloost 1917. aastani. Mati Laur. Tallinn: Sild 2002 (Tsaaride aeg), lk 66.

8. Mis ajajärgu haldusjaotust kujutab pildil olev kaart? Vali üks õige vastus.

- a) 1700—1721, b) 1722—1782, c) 1783—1796, d) 1762—1796.

Maksimum 1p. Allikas: Eesti ajalugu II (Avita), lk 52—53.

9. Mis on pildil oleva hoone nimi?

Talvepalee, õigeks loetakse ka Ermitaaž.

Maksimum 1p.

Allikas: Eesti ajalugu II (Maurus), lk 75.

10. Kujutatud allikas kajastuvad talude koormised mõisa ees. Mis nimega sellist dokumenti tunni?

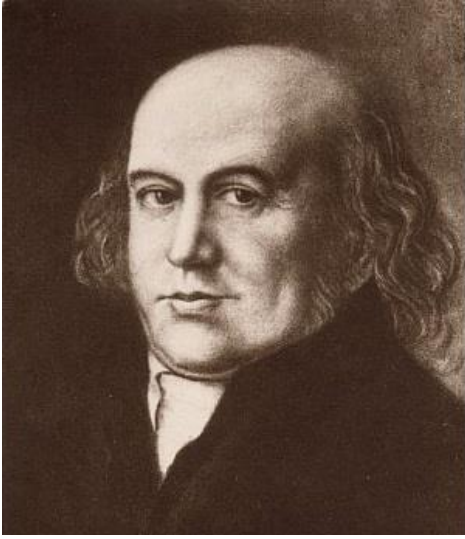
	Apliatallhaldus		Daabulidat an Dub		Landt		Doxubidat		Plation	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Thoma Dahn Substanz	1	1	2	2	6	1	5	2	2	1
2. Thoma Waisel	1	1	2	2	1	1	2	2	2	2
3. Thoma Endmel	2	1	2	2	4	3	2	2	3	2
4. Thoma Substanz	2	2	1	2	2	4	2	5	1	6
5. Thoma Substanz	3	3	1	2	2	4	1	6	2	2

Vakuraamat.

Maksimum 1p.

Allikas: Millest räägib vakuraamat? <https://www.ra.ee/oppematerjal/millest-raagib-vakuraamat/>

11. Kes on pildil?

- a) **Garlieb Merkel.**
- b) August Wilhelm Hupel.
- c) Nikolaus Ludwig von Zinzendorf.
- d) Otto Wilhelm Masing.
- e) Johann Gottfried Herder.

Maksimum 1p. Allikas: Eesti ajalugu II (Avita), lk 68.

12. Kes on pildil?

- a) **Paul I.**
- b) Peeter II.
- c) Peeter III.
- d) Ernst Johann von Biron.
- e) Ivan VI.

Maksimum 1p. Allikas: Tsaaride aeg, lk 115.

13. Sea valitsemise aja järgi kronoloogilisse järjekorda (alustades varaseimast ning lõpetades hiliseimaga) järgmised Venemaa valitsejad:

Katariina II, Peeter I, Paul I, Elisabet I, Anna I, Katariina I.

Peeter I, Katariina I, Anna I, Elisabet I, Katariina II, Paul I.

Maksimum 2p.

Allikas: Tsaaride aeg, lk 64—116.

14. Vali loetelust reformid, mida **ei viidud ellu** Peeter I valitsusajal. Vali üks või mitu õiget vastust. Iga vale vastus kaotab pool punkti.

- a) Nekutivõtmise sisseviimine.
- b) Teenistusastmete tabeli koostamine ja rakendamine.
- c) **Venemaa esimese ülikooli asutamine Moskvas.**
- d) **Aadli vabastamine kohustuslikust riigiteenistusest.**
- e) Pearahamaksu kehtestamine.
- f) Senati asutamine.

Maksimum 2p.

Allikas: Tsaaride aeg, lk 69—73; 92—94.

15. Kas järgnevad väited on tõesed või väärad? Iga õige vastus annab ühe punkti.

15/1 Vene ajaloolaste hinnangud Peeter I reformidele on olnud pea eranditult positiivsed.

Väär

Allikas: Tsaaride aeg, lk 68.

15/2 Anna I on iseloomustatud kui valitsemisasjadest huvitatud ja võimekat valitsejat.

Väär

Allikas: Tsaaride aeg, lk 85—86.

15/3 Katariina II vabastas valgustusajastu ideedest mõjutatuna Vene talupojad pärisorjusest.

Väär

Allikas: Tsaaride aeg, lk 103.

15/4 Potjomkini külade all tunti eeskujulikke ja edukaid Vene uusasunike külasid Katariina II valitsusajal vallutatud aladel.

Väär

Allikas: Tsaaride aeg, lk 112.

Maksimum 4p.

16. Missugused väited Katariina II eraelu kohta on tõesed? Vali üks või mitu õiget vastust.

Iga vale vastus kaotab pool punkti.

- a) Katariina II päris nimi oli Wilhelmina Annemarie.
- b) Katariina II ainuke ametlik abikaasa oli Peeter III.
- c) Katariina II õppis ära vene keele ning astus õigeusku.
- d) Katariina II suri 1786. aastal.
- e) Katariina II oli tuntud oma tolerantsete vaadete poolest ning tema valitsusajal vangistati vaid üksikud inimesed ebasobivate ideede väljendamise eest.
- f) Katariina II peamised mõjutajad olid erinevad saksa kirjanikud ja valgustajad.

Maksimum 2p.

Allikas: Tsaaride aeg, lk 96—107.

17. Kirjuta lünka õige sõna valikuvariantide hulgast. Mõnda sõna võib kasutada ka mitu korda. Iga õige vastus annab ühe punkti, vale vastus punkte ei kaota.

Balti erikorra alustalaks olid [1710.] aastal sõlmitud alistumislepingud Eesti- ja Liivimaa seisustega. Peeter I lubas Balti provintside seisustele kõikide Karl XI reformide tagasipööramist ning endise elukorralduse taastamist, mida on kokkvõtlikult tähistatud terminiga [restitutsioon]. Põhjuseid Balti erikorra kehtestamiseks oli mitmeid. Näiteks oli Peeter I hinnangul Balti provintside senine valitsemiskorraldus olnud [efektiivne]. Samuti mängis rolli see, et [baltisaksa aadlikud] olid teinud aktiivselt selgitustööd Peeter I lähikonnas.

Balti provintside valitsemisel lähtuti dualistlikust põhimõttest, kus riiklike valitsusasutuste kõrval tegutsesid seisusliku omavalitsuse organid. Aadli kõrgeimaks otsustuskoguks oli [maapäev], mille kogunemise vahepealsel ajal tegeles aadlile oluliste küsimuste lahendamiseга [maanõunike kolleegium]. Maapäevadest võttis täies mahus osa rüütelkonna liikmetest [vähemus]. Selleks et [maiskond] Balti kubermangude valitsemisest eemale hoida, asutas iga rüütelkond enda aadlimatrikli. Eesti-, Liivi- ja Saaremaa aadlist [enamus] kanti aadlimatriklisse.

Aadli jaoks oli äärmiselt oluline säilitada kontroll talupoegkonna üle. Aadel püüdis selles suunas, et igal mõisnikul oleks õigus enda maadel elavate talupoegade elu täpselt nii korraldada, nagu ta ise paremaks pidas. Sellist aadli suhtumist on tähistatud terminiga [paternalism]. Siiski ei saanud Balti erikord kesta ilma riikliku vahelesekumiseta. [1783.] aastal algatas Katariina II reformid, mille eesmärk oli kaotada suur osa Balti provintside ja Vene sisekubermangude erinevustest. Hiljem on kõnealusele perioodile pandud nimeks [asehalduskord].

1721, restitutsioon, presumptsioon, efektiivne, baltisaksa kaupmehed, ebapiisav, maapäev, maanõunike kolleegium, talupojad, linnakodanikud, ülemsalanõukogu, 1783, 1741, 1762, asehalduskord, isevalitsuse periood, baltisaksa linnakodanikud, 1710, reduktsioon, 1704, valgustatud absolutism, maiskond, baltisaksa aadlikud, vähemus, enamus, paternalism, autokraatia, patronaadiõigus, ebaefektiivne, ebaõiglane.

Maksimum 12p.

Allikad: Eesti ajalugu II (Avita), lk 50—52; Eesti ajalugu varasel uusajal, lk 78—79.

18. Mis väide/väited baltisaksa aadli kohta 18. sajandil vastavad tõe? Vali üks või mitu õiget vastust. Iga vale vastus kaotab pool punkti.

- a) **Kuni 18. sajandi keskpaigani elas suurem osa baltisaksa aadlist akende ja korstnaga puithoones.**
- b) **Suurem osa maal elavatest aadlikest valdasid mõningal määral eesti keelt.**
- c) Suurem osa viinast, mida Eesti- ja Liivimaa mõisnikud Venemaale müüsid, oli talupoegade poolt talumajapidamistes toodetud.
- d) **Mõisate majandamine oli 18. sajandil enamasti kasumlik.**
- e) 18. sajandi lõpus muutus mõisamajandites levinuks palgatööjõu kasutamine, mis suurendas mõisate tootlikkust.

Maksimum 2p.

Allikas: Eesti ajalugu II (Avita), lk 60—61.

19. Mis faktorid põhjustasid asehalduskorra sisseviimist? Vali üks või mitu õiget vastust. Iga vale vastus kaotab pool punkti.

- a) **Balti erikord tõkestas Venemaa ühtset kaubanduspoliitikat.**
- b) **Balti provintssides kehtiv maksusüsteem ei suutnud katta siin viibivate vägede ülalpidamiskulusid.**
- c) **Baltisaksa aadli privileegid põhjustasid vene aadlis kadedust ja rahulolematust.**
- d) **Balti erikord läks vastuollu Katariina II isiklike arusaamadega riigist ja riigivõimu toimimisest.**
- e) Progressiivselt meelestatud Eesti- ja Liivimaa aadlikud olid pöördunud Katariina II poole palvega reformida Balti provintside valitsemist.

Maksimum 2p.

Allikas: Eesti varane uusaeg, lk 85.

20. Vali loetelust üks või mitu õiget väidet asehalduskorra kohta. Iga vale vastus kaotab pool punkti.

- a) Asehalduskorraga kaotati sisetoll Balti kubermangude ja Venemaa sisekubermangude vahel.
- b) Asehalduskorraga suurendati aadli poliitilist autonoomiat Eesti- ja Liivimaal.
- c) Asehalduskorraga kitsendati aadlike isiklike vabadusi.
- d) Asehalduskorra nimi tuleneb asjaolust, et asehalduskorra kehtestamise ajal oli Katariina II Venemaa asehaldur.
- e) Asehalduskorra ajal rajati Valga linn, mis sai uue Valga maakonna keskuseks.

Maksimum 2p.

Allikas: Eesti varane uusaeg, lk 85—87.

21. Vali loetelust üks või mitu õiget väidet Paldiski sõjasadama rajamise kohta. Iga vale väide kaotab pool punkti.

- a) Paldiski sõjasadama rajamisega tehti algust Katariina II valitsusajal.
- b) Paldiski kasuks uue sõjasadama rajamise asukohana kõnelesid soodsad talvised jääolud.
- c) Paldiski sõjasadamat ehitasid peamiselt Eesti talupojad.
- d) Paldiski sadama rajamisel põhjustas probleeme suurema asula puudumine.
- e) Paldiski sadamast kujunes 18. sajandil Vene Läänemere laevastiku peamine baas.

Maksimum 2p.

Allikas: Eesti ajalugu IV, lk 131—133.

22. Mis järgmistest faktoritest omas aastatel 1700-1721 kõige suuremat negatiivset mõju Eesti ala rahvaarvule? Vali üks vastus.

- a) Katk.
- b) Düsenteeria.
- c) Vene sõdurite toime pandud tapmised ja rüüstamine.
- d) Kehvast ilmastikust tingitud viljaikaldused.
- e) Tüüfus.

Maksimum 1p.

Allikas: Eesti ajalugu II (Avita), lk 54.

23. Järjesta alates suurimast Eesti alal elanud rahvusgrupid. Võta järjestamise aluseks 18. sajandi keskpaik (1750). Täielikult õige vastus annab kaks punkti, ühe või enama eksimusega punkte ei saa.

Rootslased, eestlased, venelased, sakslased

Eestlased, sakslased, rootslased, venelased.

Maksimum 2p.

Allikad: Eesti ajalugu II (Maurus), lk 87; Eesti ajalugu II (Avita), lk 57.

24. Kas järgmised väited Eesti ala rahvastiku kohta 18. sajandil on tõesed või väärad? Iga õige vastus annab ühe punkti, valed vastused punkte ei kaota.

24/1 1725. aastast kuni sajandi lõpuni kasvas Eesti ala rahvaarv kolm korda.

Väär

Allikad: Eesti ajalugu II (Maurus), lk 87; Eesti ajalugu II (Avita), lk 57; Estonica (Rahvastik: etniline ja seisukslik koosseis).

24/2 Meditsiini areng oli üks peamistest põhjustest, mis aitas kaasa rahvastiku plahvatuslikule kasvule 18. sajandil.

Väär

Allikas: Eesti ajalugu II (Avita), lk 58—59.

24/3 Talupoegadest suurima osa moodustasid adratalupojad.

Tõene

Allikas: Eesti ajalugu II (Avita), lk 56.

24/4 Keskmise 18. sajandi Eesti talupoeg abiellus pärast 20. eluaastat.

Tõene

Allikas: Eesti ajalugu II (Avita), lk 56—57.

24/5 Eesti 18. sajandi ajalugu iseloomustas linnaelanikkonna aeglane kasv ning siinsete suuremate sadamalinnade tähtsuse vähenemine.

Tõene

Allikas: Estonica (Rahvastik: etniline ja seisuslik koosseis)

Maksimum 5p.

25. Järgnevad väited puudutavad talupoegade elu-olu ja õiguslikku seisundit 18. sajandi Eesti- ja Liivimaal. Vali valikute hulgast üks või mitu õiget vastust. Iga väite juures saab kaks punkti vaid täielikult õige vastuse korral. Ühe või enama eksimusega on tulemuseks null punkti.

25/1 Roseni deklaratsioon

- a) fikseeris talupoegade õigusliku seisundi ning omandas 18. sajandil seaduse jõu.
- b) koostati Venemaal, et luua selgus Balti provintside mõisnike ja talupoegade suhetes.
- c) kujutas endast baltisaksa aadli enamuse nägemust mõisniku ja talupoja suhetest.
- d) koostati 1739. aastal.

Allikad: Eesti varane uusaeg, lk 105—106; Eesti ajalugu II (Avita), lk 64—65.

25/2 Talurahva õigusliku seisundi kohta 18. sajandi Eesti- ja Liivimaal kehtivad järgmised väited:

- a) Mõisnikul oli õigus ilma kohtu sekkumiseta määrata talupojale karistusi alates kehalisest nuhtlusest kuni Siberisse saatmiseni.
- b) Mõisnike ja talupoegade suhe oli vastastikku kasulik, talupojad ei oleks ilma mõisnike eestkoste ja abita hakkama saanud.
- c) Talupojal puudus võimalus mõisniku vastu kohtusse pöörduda.
- d) Talupojad ei olnud lubatud omavoliliselt teise mõisa maadele elama asuda.

Allikas: Eesti ajalugu II (Avita), lk 60—65.

25/3 Talupoja ja mõisniku majanduslike suhete kohta kehtivad järgmised väited:

- a) **Baltisaksa aadel tunnustas talupoegade piiratud õigust omada vallasvara kogu 18. sajandi vältel.**
- b) 18. sajandi esimesel poolel kuulusid talupoegadele pandud riiklike koormiste alla kohustus anda nekruteid, hoida korras teid ja sildu ning andma sõjaväeosadele küüti.
- c) **Valdav osa talusid tasus enda kohustused mõisa ees andamite ja teotööga, raharenti maksid vähesed.**
- d) **Mõisnikult oodati, et ta aitaks enda talupoegi nälja ja ikalduse ajal.**

Allikad: Millest räägib vakuraamat?; Eesti ajalugu II (Avita), lk 60—61; Eesti ajalugu II (Maurus), lk 90.

25/4 18. sajandi talumajapidamise kohta kehtivad järgmised väited:

- a) Söögiks kasvatati peamiselt rukist, otra ja kartulit.
- b) **Levinuimad loomad, keda taludes kasvatati, olid härjad, kitsed ja hobused.**
- c) Mõisnikul ei olnud õigust sekkuda talu pärandamisse isalt pojale.
- d) **Talupoja eluase oli enamasti muldpõrandaga palkhoone, millel puudus korsten.**

Allikad: Millest räägib vakuraamat?; Eesti ajalugu II (Avita), lk 62—63.

25/5 Kindralkuberner George von Browne'i nn positiivsed määrused:

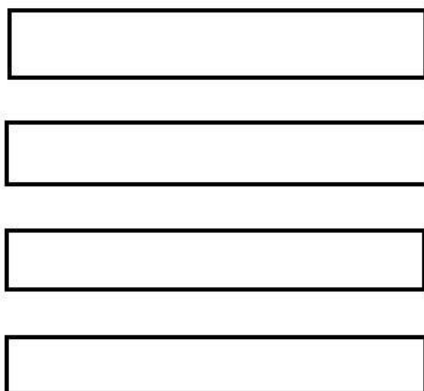
- a) olid koostatud kindralkubernereri enda algatusel.
- b) olid eesmärgiga lõpetada Balti provintssides pärisorjuslik kord.
- c) **olid mõjutatud Karl XI aegsetest talurahvakaitse põhimõtetest.**
- d) **tunnustasid talupoja õigust omada vallasvara.**

Allikas: Eesti varane uusaeg, lk 106—107.

Maksimum 10p.

26. Kirjuta 18. sajandi Liivimaa luteri kiriku vaimulikud ja kirkuteenistujad kirikuhierarhias õigele kohale. Aseta kõrgeim ametipositsioon skeemil kõrgeimale kohale ning liigu järjest allapoole. Lohista nimetused, mis 18. sajandi Liivimaa krikustruktuuri ei sobi, kõrvalolevasse kasti.

18. sajandi Liivimaa vaimulike
ja kirkuteenistujate hierarhia

Asjasse mittepuutuvad isikud

Kindralsuperintendent, praost, vöormünder, oldermann, kilter, pastor, piiskop.

Hierarhia kõrgemast madalamani: kindralsuperintendent, praost, pastor, vöormünder.

Asjasse mittepuutuvad isikud: oldermann, kilter, piiskop.

Maksimum 2p.

Allikas: Eesti varane uusaeg, lk 137—138.

27. Täida lüngad valikusolevatest variantidest sobivaimaga.

Pietismi seisukohad sõnastas juba 1675. aastal [**Philipp Jacob Spener**/ Nikolaus Ludwig von Zinzendorf/ Heinrich Gutsleff August Hermann Francke/]. Balti provintssidesse levis pietism esialgu aeglaselt, peamiseks põhjuseks oli Rootsi riigivõimu vaenulik hoiak. Sellest hoolimata jõudsid esimesed [Greifswaldi ülikooli/Jena ülikooli/**Halle ülikooli**/Königsbergi ülikooli] kui pietistliku õpetuse keskuse kasvandikud juba Põhjasõja ajal Eesti- ja Liivimaale. Pietistliku õpetuse üks olulisi seisukohti oli, et [igauks võis kristluse täpselt nii tõlgendada, nagu ta õigeaks pidas/ mõisnike võimu talupoegade üle pidanuks vähendama/ **igauks pidi olema võimeline ise piiblit lugema ning sellest aru saama**/ mõisnike eestkoste oli talupoegadele kasulik ning vajas seetõttu tugevdamist]. 18. sajandi teisel veerandil jõudsid siamaale ka hernhuutlaste liikumise mõjud. Peamiselt levis see saksa [**käsitöölis**tega/kirikuõpetajatega/koduõpetajatega/kaupmeestega], kes asusid Eesti- ja Liivimaale elama. Alates 1739. aastast omandas hernhuutlik liikumine juba laialdase järgijaskonna ning sellest hetkest tegutses avalikult veel [kaks/**neli**/kuus/kaheksa] aastat. Üks radikaalsemaid hernhuutlasi oli kahtlemata Tallima Paap, kes propageeris muu hulgas [palverännakut Jeruusalemma/kirikute vara rekvireerimist/vabaabieliu/**jagatavat ühisvara**]. Paljuski selliste ja teiste sarnaste toona radikaalsete ideede tõttu hernhuutlik liikumine keisrinna Elisabeti poolt ka keelustati.

18. sajandi teisel poolel hakkasid Balti provintssidesse jõudma ka valgustuse, eelkõige selle ühe allhoovuse teoloogilise ratsionalismi mõjud. Teoloogilise ratsionalismi eripäraks oli, et see [rõhutas isiklike usuliste kogemuste olulisust/ mõjutas otseselt suurt osa rahvastikust/ **vähendas Jumala rolli inimeste igapäevaelu määramisel**/ õigustas pärisorjuslikku korda]. 18. sajandi teist poolt ilmestab ka teatav baltisaksa kultuurielu avardamine. Selle tuntuim näide on [**Tallinnas**/Riias/Tartus/Pärnus] tegutsenud ja August von Kotzebue eestvõtmisel asutatud näiteselts.

Maksimum 8p.

Allikad: Eesti varane uusaeg, 138—144; Estonica (Pietismi ja vennastekoguduse mõjud).

28. Nimeta iga sündmuse juures selle toimumise aasta. Iga täpne vastus annab ühe punkti, pluss/miinus viis aastat annab pool punkti.

28/1 Ilmus esimene eestikeelne piibel.

1739

28/2 Ilmus esimene number nädalikirjast "Lühhike õppetus ...".

1766

28/3 Ilmus "ABD ehk Luggemise–Ramat lastele".

1795

Allikad: Eesti ajalugu II (Avita), lk 72; Estonica (Valgustus ja valgustatud absolutism).

Maksimum 3p.

29. Vii kokku olulisemad 18. sajandi valgustajad nende kohta käiva tõese informatsiooniga. Selleks võib olla nii elulooline fakt kui ka katkend kirjutatud teosest. Iga isiku kohta on loetelus üks tõene väide.

August Wilhelm Hupel, õige vastus:

Pärit Tüüringist, tegutses pikka aega Põltsamaa kirikuõpetajana.

Garlieb Helwig Merkel, õige vastus:

Ajal, mil isegi uhke britt püüab oma neegerorjadele vabadust ja kodanikuõigusi anda, leidub Euroopas terveid rahvaid, kes kuulutatud võimetuks ja isiklikult vaba olema ja edenema.

Otto Wilhelm Masing, õige vastus:

Kirjutas aabitsa „ABD ehk Luggemise–Ramat lastele“.

Johann Georg Eisen, õige vastus:

Pärit Mittelfrankenist, oli pikka aega Torma koguduse õpetaja.

Johann Gottfried Herder, õige vastus:

Tutvustas eesti rahvaluulet Euroopas.

Et talupoegade seisukord võiks paraneda, on kõigepealt tarvis anda haridust. Ma ei mõtle peent haridust,

mis rikkale sakslasele paljude aastate jooksul maksab vaeva ja rasket raha.

Sündinud Liivimaal, oli pikka aega Otepää koguduse õpetaja.

Pärit Kuramaalt, oli pikka aega Karja koguduse õpetaja.

Talupoja tervis ei karda vihma ega külma. Talupoeg ei nuusuta linna ametimehe toa paha haisu, vaid näeb lillekeste ilu ja tunneb nende magusat lõhna.

Maksimum 5p.

Allikad: Eesti ajalugu II (Avita), lk 68—72; Estonica (Rahvusteadvuse sünn ja estofiilia)

30. Kui suur osa Eesti talupoegadest oskas 18. sajandi lõpuks lugeda? Vali üks õige vastus.

- a) Vahemikus 10-20%.
- b) Vahemikus 30-40%.
- c) Vahemikus 50-60%.
- d) Vahemikus 70-80%.

Maksimum 1p.

Allikad: Eesti ajalugu II (Avita), lk 70; Eesti ajalugu II (Maurus), lk 90; – Estonica (Pärisorjuslik kord ja mõisamajanduse intensiivistumine).